

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

NAROCNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VIII. — Štev. 19 (164)

UDINE, 15. - 30. NOVEMBRA 1957

Izhaja vsakih 15 dni

NESTRPNOST VIDEMSKIH OBLASTI

Po zadnji vojni so razni nacionalistični krogi v Vidmu v dnevnih listih in tudi na zborovanjih ter celo na sejah provincijskega sveta v Vidmu vpeljali fašistično prakso, da nas Slovence v Beneški Sloveniji nočejo imenovati s pravim imenom. Pravijo nam, da smo »popolazioni italianissime delle vallate del Natisone« ali pa »popolazioni di vecchio ceppo slavo« ali pa ljudje, ki govorijo neki jezik, ki rabi neke besede staroslovenskega jezika. Ti razni povojni nacionalistični krogi v Vidmu se ogibljuje besede Slovenci za nas Slovence v Beneški Sloveniji kot hudič križa. Mislijo, da če ne bodo nikjer zapisali ali pa rekli za naše ljudi, da so Slovenci, da bodo s tem izbrisali z zemlje nas 40.000 beneških Slovencev, da nas ne bo več. Pa vendar smo tu in govorimo slovenski jezik kot ga govorijo naši slovenski bratje na Unejskem in Kanalskem po vsej Sloveniji do Maribora prav do ogrske meje.

Res pa je, da ti italijanski nacionalisti, ki nočejo Slovencev v Beneški Sloveniji priznati, nočejo priznati niti Furlanov.

Slovenci imajo po raznih dolinah Slovenije številne razne dialekte, prav tako kot imajo Italijani vse polno italijanskih dialektov po vsej Italiji. Mi beneški Slovenci pa ne govorimo samo en slovenski dialekt, ampak tri: enega v Nadiških dolinah, enega v Terški dolini in še enega posebej v Režiji.

Vsi nacionalisti so slepi in gluhi za življenje svojih sosedov in prav takšni so italijanski nacionalisti v Vidmu nasproti nam beneškim Slovincem in nasproti Furlanom. Ti naši videmski nacionalisti niso pa samo slepi in gluhi, temveč tudi veliki ignoranti v vseh jezikovno-narodnih vprašanjih. Pišejo in pišejo o slovenskih jezikovnih vprašanjih, a ne znajo niti besede slovenski, kaj šele, da bi poznali vezi, ki vežejo vse razne slovenske dialekte v en sam enoten slovenski jezik. Njim se niti ne sanja, da govorimo mi beneški Slovenci, zlasti v Nadiških dolinah prav isti dialekt kot »Konalci« in »Unejci«, t. j. Slovenci v Soški dolini okoli Breginje, Robiča, Kobarida, Tolmina in Kanala. Ignoranca ni in ne more nikdar zmagati in so tako videmske nacionalistične ignorantske izmišljotine pravzaprav le smešnice, katerim se resni italijanski jezikoslovci smejejo.

Nadiške doline, kjer govorijo slovenski dialekt

Univerzitetni profesor Gianfranco D'Aronco je napisal predgovor h knjigi »Il Friuli, luoghi e case notevoli«, ki jo je izdal 1. 1951 videmska trgovinska zbornica. V tem predgovoru piše D'Aronco naslednje »V mejah Furlanije opazimo kot »notke« v velikem furlanskem morju nekatere manjšine« ali bolje etnične samostojne skupnosti (individualità etniche), ki pa ne predstavljajo nekega političnega problema. Mislimo na Nadiške doline, kjer govorijo slovenski dialekt in ki so bile pripojene k Italiji 1. 1866. Na Italijo so te doline vezane po gospodarskih interesih (7 občin Nadiže gravitira na Cedad in bi bilo nemiselno jih obračati nasproti vzhodu). Nadalje imamo prebivalce Režije, ki tudi govorijo slovenski dialekt (po popularni pesmi Zardinija naj bi rezijski dialekt izviral »de la Russie l'antenne«: toda to je samo legenda. Imamo manjšino tudi v Kanalski dolini (od avstrijskega Pontabla, od Pontebe do meje pri Kokovem) z nemško kulturo na slovenski etnični osnovi s posebno lokalno fizionomijo, zaradi katere se razlikujejo od koroškega prebivalstva. In končno imamo prebivalce krajev: Timau, Sauris in Sappada, ki uporabljajo nemške dialekte. Te manjšine imajo čisto kulturni pomen tudi zaradi tega, ker jih Furlani niso nikdar preganjali. Znano je, da manjšina, spoštovana v svojih pravicah, nima razloga ustvarjati politične probleme.

me.« Tako piše ugledni profesor D'Aronco o slovenskih dialektih v Beneški Sloveniji. Z vsemi izvajanj prof. D'Aronca se ne moremo strinjati.

Postfašistični laži

Popolnoma smo tudi mi njegovega mišljenja, da prebivalci Nadiških dolin in Režije govorijo slovenski dialekt. Verjetno je prof. D'Aronco mislil pri tem, da spadajo tudi terški Slovenci med prebivalce Nadiških dolin ker pač tudi oni govorijo slovenski dialekt kot je to vsakemu resnemu italijanskemu jezikoslovcu dobro znano. S svojo izjavo je D'Aronco še enkrat avtoritativno s stališča italijanskega znanstvenega sveta ovrgel vse sedanje postfašistične politične laži dnevnih listov in političnih govornikov, da mi beneški Slovenci, ki govorimo tri slovenske dialekte, nismo Slovenci oziroma, da smo nekaj drugega od ostalih Slovencev. Kdor govori dialekt nekega naroda, ta pripada k temu narodu. To velja za italijanske dialekte in to ne more biti drugače za nas beneške Slovence.

Poleg nas beneških Slovencev v Videmski pokrajini, žive še Slovenci v Kanalski dolini okoli Trbiža. Tudi oni govorijo slovenski dialekt, pa čeravno so bili pod Avstrijo pod nemškim vplivom. V njihovem dialektu je nekaj besed nemškega izvora kot imamo mi beneški Slovenci nekaj italijanskih besed v našem dialektu, smo pa zaradi tega eni in drugi samo Slovenci.

V Karniji so trije kraji, kjer žive Nemci, ki tudi govorijo neki nemški dialekt in niso zaradi tega nič manj Nemci kot Južni Tirolci.

Imamo torej v Videmski provinci dve narodni manjšini: Slovensko v Beneški Sloveniji in v Kanalski dolini ter nemško v Karniji.

Samo v Videmski provinci nočejo ničesar slišati o narodnih manjšinah.

Prof. D'Aronco trdi, da Furlani niso nikdar preganjali narodnostnih manjšin, da so spoštovali manjšinske pravice, in da zaradi tega narodne manjšine v Videmski provinci ne predstavljajo nobene političnega problema. Ta trditve prof. D'Aronca pa le deloma drži. Res je sicer, da Furlani kot taki, kot ljudje niso preganjali narodnih manjšin v Videmski provinci. Toda res je pa tudi, da v Italiji in sploh v Srednji kulturni Evropi ni nikjer nobene takšne narodne manjšine, ki bi bila tako brez pravic, kot narodne manjšine prav v Videmski provinci. V Bccenski, Aostanski, Tridentinski, Goriški in Tržaški provinci imajo nemška, francoska in slovenska narodna manjšina nekatere več, nekatere manj pravic. Samo v Videmski provinci nimajo narodne manjšine nobenih pravic. Vemo, da za sedanje zatiranje narodnih manjšin v Videmski pokrajini niso krivi Furlani, ni krivo furlansko ljudstvo. Saj je v Videmski provinci celo prepovedana furlanščina v šolah, pa čeprav je ogromna večina prebivalstva furlanske narodnosti. Ta krivica bolj vse Furlane in med njimi tudi prof. D'Aronca, ki je eden izmed najodličnejših Furlanov. Za vse te krivice furlanskemu narodu in slovenski ter nemški narodni manjšini niso odgovorni Furlani, pač pa državni aparat in tudi nekateri Furlani na visokih političnih in kulturnih položajih, ki se ne upajo dvigniti svojega glasu v obrambo furlanskih, slovenskih in nemških jezikovnih pravic v Videmski provinci.

Neizpolnjena Candolinijeva zagotovila

Slovincem v Beneški Sloveniji in Nemcem v Karniji niso vodilni politični krogi nikdar dali nobene narodne pravice, odkar so od leta 1866 združeni z Italijo. Slovenci in Nemci v Kanalski dolini pa so imeli pod Avstrijo do leta 1918 svoje narodne pravice, potem pa so jim bile vse te pravice odvzete in nikdar več vrnjene. Razumemo, da fašizem kot strašen diktatorski režim ni dopustil, da bi na-

rodne manjšine v Videmski provinci imele vsaj kako majhno narodno pravico, saj tudi demokrščanski Tessitori, socialdemokratski Ceccherini, socialistični Marangone, komunistični Pellegrini niso imeli takrat nobenih političnih pravic. Toda mi beneški Slovenci smo v novi povojni demokratični Italiji prišli samo do praznih, neizpolnjenih zagotovil prvega povojnega prefekta Candolinija, Furlana in demokrščanskega politika ter dolgoletnega predsednika Videmske province, nikakor pa ne do nobene narodne pravice. To je velika evropska sramota za Videmsko provinco. Kdaj bo v Videmski provinci zmagal, kot v ostalih italijanskih provinciah, demokratični čut za pravice narodnih manjšin? S kakšno moralno pravico se morejo Furlani boriti za gospodarske pravice gospodarsko zaposeljene in zaostale Videmske province, če pa nekateri Furlani na odličnih mestih nočejo ničesar slišati o pravicah svojim narodnim manjšinam. Govoriti in pisati, da narodne manjšine ne predstavljajo nobenih političnih problemov zato, ker jim skozi ves čas združitve z Italijo nisi dal nobene pravice, je višek cinizma in nesramnosti. Političen problem predstavljajo namreč narodne manjšine le takrat, ko jim ne daš pravic, se pa takrat, ko manjšine uživajo enakopravnost v vseh narodno-jezikovnih vprašanjih.

Vodilni krogi naj molčijo!

Slovenci v Videmski provinci: v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini govorijo slovenske dialekte, so torej Slovenci. Ali imajo, kot Slovenci v Goriški in Tržaški provinci, vsaj deloma svoje pravice na cerkvenem, šolskem in prosvetnem življenju, sploh v javnem življenju kakšne narodne pravice? Nimajo jih. Dokler jih nimajo, naj vodilni krogi Furlanov vsaj molčijo, da jih Furlani »non le vollero combattere ma« in da so »una minoranza rispettata nei suoi diritti«. Kakšni diritti! Ali mislijo, da smo takšni kastroni, da ne vemo, kaj so diritti.

Vodilnim videmskim krogom je treba odpreti oči, da spoznajo svojo sramotno zatiralno vlogo nasproti narodnim manjšinam, da vedo, da gre glas o njihovem sramotnem počenjanju po vsej Evropi. Tako kot postopa Videmska provinca, ne postopa nobena provinca v Italiji. Obstoj in še kako obstoje politični problemi narodnih manjšin v Videmski provinci. Samo z negiranjem jih ne bodo rešili, tudi mi beneški Slovenci ne bomo mirovali.

Koroški Slovenci protestirajo

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem in Narodni svet koroških Slovencev sta ugotovila, da dunajska vlada kljub slovesnim obljubam, ki jih je dala novembra 1955 ter julija in oktobra 1956 ni imela za potrebno, da bi predložila organizacijam koroških Slovencev osnutke zakonov, s katerimi naj bi država izvedla svoje obveze (čl. 7. državne pogodbe) nasproti manjšinam. To so zamenjale zahtevali tudi gradščanski Hrvati konec septembra 1957. Vlada namerava očitno reševati ta vprašanja brez sodelovanja predstavnikov slovenske in hrvatske manjšine. V Velikovecu so nemški šovinisti odstranili dvojezični napis na slovenski hranilnici in posojilnici. Lani so oktobra meseca verjetno pripadniki iste organizacije odstranili napis na hranilnici in posojilnici v Železni Kapli. Letos so marca meseca odstranili dvojezične napise na uradih nekaterih slovenskih ustanov v Celovcu. Oblasti niso izsledile krivcev, ker jih pač niso hotele.

JUŽNOTIROLSKO VPRAŠANJE SE VEDNO ODPRTO. Protest južnotirolske ljudske stranke proti graditvi ljudskih stanovanj v Bocnu z državnim denarjem 2,5 milijarde lir je imel velik odmev tudi na avstrijski strani. Avstrijski tisk se je pridružil protestu Južnih Tirolcev, češ da gre za novo naseljevanje Italijanov v nekdanje nemško mesto.

DEKLE PREMISLUJE, koliko veder vode bo treba še znositi, da bo napojena živina in skuhana večerja. To ni lahko delo. Vaske ceste so razrite in treba je paziti, da se voda ne polije.

Spomenik očetu domačije

Beneški Slovenci so na pobudo in sklep »Društva Ivan Trinko« v Cedadu sklenili, da postavijo svojemu voditelju in očetu domačije monsijnorju Ivanu Trinku nagrobni spomenik. Naši rojaki, skromni in tihi prebivalci Beneške Slovenije, pa tudi vsi naši, ki so razkropljeni po svetu iskaje koščka kruha, so z veseljem pozdravili lepo in sveto misel, da se tudi v zunanji obliki oddolžimo delu in ljubezni našega očaka, tisti ljubezni, ki se še danes dviga iz njegovega neiztrohnjenega srca ter nas vse, njegove otroke, zavija v toploto in misel, da nismo zapuščeni.

Seveda, za široki svet visokih politikov in medplanetarnih poskuševalcev ni postavitev spomenika na skoraj pozabljemem pokopališču nekje v Beneški Sloveniji, odločujoči dogodek za nadaljnji zgodovinski razvoj.

Za nas beneške Slovence, in upamo da tudi za večino vseh naših rojakov, je pa tudi zunanja oddolžitev spominu Ivana Trinka sveta zadeva.

Mi ne iščemo širokogrudnih mčencov, ki bi z eno mitostno kretnjo lahko zgradili mavzolej umrlemu našemu očaku. Vse bolj sveti in dragoceni bodo novi in noviči, pa še tako majhni, katere bo vse naše ljudstvo vsi naši otroci in reveži zbirali, da

mal položi dar
domu na altar.

Zbirka za Trinkov spomenik bodi torej vseljudska. Vsak daj kolikor zmoreš, zakaj vsak dar bodi sad ljubezni, ne bogastva.

Le na tak način bodo zamejski Slovenci dokazali, da so tudi oni vredni imeti velike moke, ker se takih svojih mož tudi spominjajo. Narod, ki pozabi na svoje buditelje in delavce, ni vreden da jih ima! Mi pa hočemo dokazati, da je spomin nanje, zlasti na Ivana Trinka, vsaj za nas v bron vrezan.

Tuji le malo vedo, kako je naše ljudstvo hvaležno svojemu velikemu sinu

za vse kar je on ustvaril zanj z živo besedo, neutrudnim peresom, globoko mislijo in polnim srecem.

Zato hoče tudi drugim pokazati, da ima moke, ki se po delu za narod vredno lahko primerjajo z velikimi osebnostmi tudi drugih narodov. Toda mi smo skromni in naša sredstva še bolj, da bi lahko tak spomenik postavili, kakršnega si je naš Trinko zaslužil in kakor bi mu ga mi iz sreča radi zgradili.

Trdnješi bo od brona

Neomajno je naše zaupanje, da bo vsak član našega narodnega občestva po svojih skromnih močeh prispeval, da bo stal spomenik Ivanu Trinku! Vsak najmanjši dar — ki ga pošljite na naslov omenjenega društva — bo cenjen in dobrodošel!

Spomenik na grobu pa ne bo obstal, ne bo pravi, če mu, dragi rojaki, ne postavimo še drugega, ki se bo delj časa ohranil kot steber iz marmorja ali brona.

Spomenik na svojega očaka in preroka mu postavimo v svojih srcih! To bo živ spomenik ne prestane misli in spoštijeve ljubezni sinov in hčera svojemu duhovnemu očetu. Spomin v srcih naj ne ugasne, vedno naj plamti in se vije z zubljem njegovega srca, ki še iz groba se iskri za njegov trpeči rod. Oba plamena, naj se kot živa mavrica spenjata preko naše domačije v skupen spomenik, ki oznanja lepše dni hvaležnim potomcem.

Ta je tisti spomenik, katerega sem bral pred par dnevi na porumenelih listih njegove zapuščine, v skromnem zvezku. Ondi je Trinkova že usehla roka napisala testament o sebi:

»Živiš in v delih tvojih sinov,
vnukom tvojim govoriš.
Tvoj blagi duh med nami biva,
ga čutimo — in Ti živiš!«

...

BRDO

TO CE ZASJATI SE ZA NAS NO MAR SRENCE

Maj njesmo mjeli dan via vaj automobiljeu, ran tej tele zadnje tje dne. H nam te paršo usake sort komišon tehniku iz usjev krajev Italije študjat teren skuoz dre tikeri na bi muorla pejati nova autocjesta, od tikere to se že tekaj ljet čekara, ke na če vezati Furlanijo z Avstrijo. Novo autocjesto na če narditi na dita privana, ta to je »Societá Autovie Venete«, ke ne se formala par ljet od tega. Njeso pa še decidili, če autocjesto na če pejati skuoz dre našo dolino an tehniki no djelajo zatuž za vidati, če to jim bo tuo torna lo kont. To je galarija skuoz dre goro Muzac, ke na djela največ preglativ koštrutorjam.

Na usako modo autocjesto no če začeti djelati. To, ke na če vezati Benetke s Trstom, so že začeli an čez par ljet na če beti finida. Bal no decili, ke povezava med Furlanijo an Avstrijo na se naredi skuoz dre Tersko dolino, za nas na bi tjela beti na velika srenča. Naš komun u bi ne bi več von verjezan od sveta an naši judje no bi tjeli mjeti itako no prošpetivo za no zajtra. Anjelé, na žalost, smo zlo ardo loženi. Zapuščeni sami sebé, brez djela an majadne domače risore, to nam ne rešta drugega koj zavezati fagot an hoditi oku po svjetu petjat te tik djela za morjeti se priziviti. Naj zatuž zaseje še za nas kaka srenča, zak ve morimo ob našem ognjišču si deliti krah, zak te, ki u je po svjetu učran, u je zlo tard.

SOVODNIF

ZAKI GREMO RAKOVO POT?

Ljudje iz našega komun, posebno pa ženska, so zlo malo kontent, odkar se čuje pravit, de bojo ustanovil konzorcij s špeterskim komunom za osteriško službo. Če bo do tega rjes paršo, bo muorala adna sama babica skarbjeti za use potrjebe dveh komunov. Komunke oblasti, ki bi rade razbremenile komunsko bilanco, pravijo, de donas hodi že dosti mater rodit u špitau an de je zavoj tega zadost adna sama babica za oba komun. Pozabil so pa pomisliti, de so nekatjere vasi zlo daleč o špetra an de je u tajšnih primerih potrebno, če ne gre žena u špitau, de je babica par rokah za iti u oddaljeno vas. Babica pa sevjeđa ne služi samo za dat pomuoč porodnici, daje tud nasvete materam, ki imajo male otroke in lahko rečemo, de dostikrat nadomesti mjediha.

Cudimo se zatuž, de so naši komunski poglavarji parši do tajšnih namjer, saj berejo po žornalih kakuž svet napreduje glih u zdrauniškem pogledu. Kjer enkrat njeso imjel mjediha, ga donas imajo, kjer so ga pa imjel, imajo sada kar dva. Par nas pa nameravajo iti rakovo pot, dva komun bosta muorla imjet adno samo babico. Ljudje se temu upirajo an pru imajo.

ZA BUAJSO AUTOBUSNO ZVEZO

Zvjedela se je novica, de bojo u kratkem podaljšati autobusno linijo Jeronišče-Sovodnje-Čedad do Čepatišča. Čepatiščani so tisto novico sparjel z vilikim veseljem, ker takuž jim ne bo korio hodit tarkaj daleč peš do autobusa, kar je bluž zlo nerodno posebno u zimskem času.

SMARTNA KOSA U CEPLATISCIH

U Čepatišči je umru u starosti 75 ljet Ivan Trinko, oče našega šindika. Zlahti dragega renkega, posebno pa gaspuodu šindiku, izrekamo naše sožalje.

U LANDARJU BOJO NARDIL VODOVOD

Končno smo tud mi u Landarju uslišali, u kratkem nam bojo napejali nov vodovod... Za tisto djelo je nakazanih 350 tisoč lir. Z djeli bojo u kratkem začel.

FOIDA

VILE BOJO DOBILE VODOVOD

Za napeljati vodo u Vile se bojo posluzil izvira, ki je blizu vasi. Stroški za to djelo bojo znašali 800.000 lir, djelo bojo pa opravili ljudje sami brezplačno.

U zadnjih petih ljetih so u Vilah nardili velike progrese. Potle, ki so jim nardili cjesto, so si ljudje nardili še kooperativo, u katjeri je butjeha an oštarija. Imjel so velike težave zavoj vode, ker so jo muorali nositi od daleč, sada bo pa u kratkem tudi ta problem rešen. Ljudje so za use tista djela zlo hualežni šindiku, ki jim je pomagu za kontribut.

PRAPOTNO

ZIMSKI URNIK AUTOBUSA VIDEM - STARA GORA

S 1. novembrom je stopu u veljavo zimski vozni red na autobusni liniji Videm-Stara gora. Autobus vozi sada samo ob nedejah an praznikih an odhaja iz Vidma (Piazza Vanerio) ob 8.40, iz Stare gore pa ob 12. uri.

REZIJA

Ali bodo res zopet odprli rudnik

Kakor znano, je obstojala v Rezjuti skoraj do druge svetovne vojne industrija asfalta. Rudo so kopali v Rezjanski dolini in jo prevažali v Rezjuto po teleferiki. Industrija je bila takrat dovolj dobro razvita, saj je bilo tu zaposlenih več sto delavcev, od katerih kakih sto iz naše doline. Tik pred drugo svetovno vojno pa so rudnik zaprli, peči v Rezjuti za distiliranje rude pa porušili. Takrat so pravili, da je podjetje zaprlo rudnik, ker se ni izplačalo kopati in ker so v istem času odprli druge rudnike iste rude v srednji Italiji v pokrajini Pescara. Podjetje tega rudnika se je potem tudi združilo z velikim italijanskim trustom »Montecatini« in vloženi kapitali v notranjosti Italije so prinašali večje koristi, posebno če pomislimo, da so lahko v Srednji Italiji plačevali delavce slabše. Naši ljudje so takuž pogloma poobabili na rudnik, le včasih se je kdo spomnil, o pogledu na porušene topilnice na tiste čase, ko si je človek služil kruh na domači zemlji.

Ni dolgo od tega pa se je zopet začelo govoriti o rudniku. Na lice mesta je prišlo namreč nekaj izvedencev od družbe »Montecatini«, da so poročevali način kako bi mogli izkoriščati rudo, ki leži v rezjanskih gorah. Zvedelo se je, da so po daljših raziskovanjih ugotovili, da je dovolj materijala, da bi se rudnik zopet odprl, ki je bil pred vojno zaprt.

Nihče si ne more predstavljati, kako so ljudje veseli te novice, saj morajo sedaj romati po širnem svetu, da si zaslužijo košček kruha. Če bo prišlo do uredništv, bo imelo stotine ljudi zagotovljeno delo za dolgo časa. Upajmo, da se bo uresničilo.

REKORDNO STEVILO POTUJOČIH TRGOVCEV

Naša občina je na rekordni stopnji kar se tiče števila potujočih prodajalcev (vendedor ambulant). V Reziji je namreč nad sto takih trgovcev in če računamo, da šteje cela občina komaj 3500 prebivalcev, lahko trdimo, da jih ni več v nobenem drugem kraju naše dežele. Največ hodijo prodajat v Kanalsko dolino, posebno v Trbiž, kamor zahajajo ljudje iz bližnje Koroške in Gorenjske. V Trbižu imajo lep trg kakor po velikih mestih in tu prodaja stotine trgovcev blago, čevlje, sadje itd. Večji del teh trgovcev so Rezjani in delo jim gre zelo dobro od rok, ker poznajo poleg slovenskega tudi italijanski in nemški jezik. Kupei seveda najraje kupujejo pri trgovcu, ki pozna njih jezik.

DELAVNI CENTER ZA POGOZDOVANJE

Tudi letos bo odprla pri nas državna šumska uprava (Amministrazione demaniale delle Foreste) delavni center za pogozdovanje. Pogozdili bodo namreč vse področje Krnice, za kar je država že določila 2 milijona lir in dala na razpolago tudi drevesca. Delavci, ki bodo zapo-

sleni pri tem delu, bodo imeli dnevno plačo in sicer od količine dreves, ki jih bodo posadili.

To je zelo dobra pobuda in res pohvalna vredna, kajti poleg tega, da se bo za nekaj časa omilila brezposelnost, bodo imeli naši nasledniki boljše bodočnost, ker bodo imeli gozdove, ki jim bodo lahko prinašali koristi.

POROKA

Poročila se je naša vaščanka Buttolo Irma z Musozzi Graziano iz Milana. Želimo ji obilo sreče v zakonskem stanju.

GORJANI

IZ KOMUNSKEGA KONSEJA

Prejšnji teden so imjel naši komunski administratorji konsej. Diskusija ne ba

zlo douga, durala ne škuazej deset ur. Največ te se debatiralo za finišati koštrucjon od azila tu Sv. Juriju. To velikansko hišo, ki na stoji ob cjesti med Sv. Jurijem an Sv. Heleno, so začeli djelati sobeto po ueri, a je njeso revali finiti, zak so zmanjšali fondi. Za naš komun to nje tekaj lahno obrjesti soute, če ve pensamo ke u ma pase 4 milijone lir deficita. Narditi debit za finiti azilo, deficit o bi tou narasti na 10 milijone lir. Na usako modo konsej e deliberou prositi dan kontribut štadu an zatuž šperajmo, ke to djelo to bodi nareto brez obremeniti naše judi s tasami.

DREKA

SUOLA U TRINKIH BO DOBILA SEROUNJAK

Kot usi vjedo, so u naših krajih zlo rjedki serounjaki, ljudje djelajo svoje potrebe venčpart kar na prostem. Takuž se

SV. PETER SLOVENOV

Delavni centri an pogozdovanje u naši deželi

ZA KANALIZACIJO

Zvjedeli smo, da je Ministrstvo za higijeno an zdravstvo nakazalo našem komun 400.000 lir za uredit kanalizacijo u špetru. Troštamo se, da se bojo djela začela že ljetos.

HUDA NESREKA NASEGA EMI-GRANTA U SVICI

Iz Švice smo dobil sporočilo, de se je hudo ponesrečju par djelu 26 ljetni Aldo Goles iz Petjaha. Aldo je djelu u švicarskih gorah par gradnji njeke dige an kar se je dogodila nesreča, je biu u galeriji. Utargala se je več kuintalu težka skala an ubogega djelca močno ranila. S teleferiko so ga parpejali u špitau u Motte Aier. Mjedihi so si pridržali prognozo, ker je močno ranjen u trebuhu.

Želimo mu, de bi preca ozdravu.

U NAUKUIAH SO POPRAVILI VODOVOD

Dolgo smo prosili na komun, de bi nam popravili vodovod, končno so se pa odločili. Poleg tega so par fontani nardili še korito za napajati živino. Stroški za tista djela znašajo 710.000 lir, ki jih bo kril komun.

PETJAH JE U NAGOBARNOSTI

Ljudje iz Petjaha nimar buj kumrajo zavoj škode, ki jo djelajo mine. Kakor znano, leži Petjah ob vznožju gore Skocijan, kjer kopajo kamen, ki ga potle nucajo za cement. U tjem kraju je okupanih več ljudi an so sevjeđa parmuorani zažigati mine, de gre delo naprej. Zavoj neprestanega eksploziviranja pa je u Petjahu popokalo že več hiš an ljudje se bojijo, de če bo šlo tuo takuž naprej, se bojo s časom podrl. Tud gore an okuolica je usa razpokana. Rjes je, de ne morejo zaprjet kamnoloma zavoj tega, a djelat bi mogli na tajšno vižo, de ne bi tarpjela tajšno veliko škodo usa okuolica.

PREMJANI STUDENTJE NA PROFESIONALNI SUOLI

Pretekli tje dan je »Banca del Friuli« premjala nekatjere študente, ki hodijo u profesionalno šuolo an ki so se izkazal zarjes zaslužni. Takuž sta ušafala usak po 60.000 lir premja Remo Prapontnik an Donato Cicigoy oba iz Dreke; 40.000 lir pa je ušafu Valter Koren iz Špetra.

SMARTNA KOSA

Po kratki boljezni je umru u starosti 84 ljet Valentin Podreka iz Špetra. Renki je biu zlo poznan po cjelem komun, ker je biu več ljet komunski konsiljer. Zlahti renkega izrekamo naše sožalje.

SMARTNA NESREČA PAR AZLI

Pretekli tje dan se je smartno ponesreču blizu Azle 68 ljetni Tosolini Giovanni iz Pauleda. Mož se je peju z bicikletu po cjesti an ker je po klanecu preveč hitro vozu, ni mogu na ovinku pravčasno potegniti frene an zatuž ga je varglo kajšnih 4 metru globoko pod muost Aborne, kjer je ostu na mjestu martu.

Tist kraj je zlo nagobaren, zatuž bi mogli biti usi ciklisti an motociklisti zlo pavidni, ker tam se dostikrat dogajajo hude nesreče.

vjeđa tud šuola, ki je u privatni hiši, njema tega lokala. Tele dni smo pa zvjedali, de je visoki komisarjat za higijeno nakazu dreškemu komun 300 taužent lir za narditi u Trinkih serounjak. Oblasti bi muorale pa sevjeđa še marsikam obariniti svoje oči, ker za tajšne potrebe bi se muoralo pousod poskarbjet, usaj po šuolah.

PODBONESEC

IE OGRAFSKO GIBANJE

Mjesca oktobra je bluž u našem komun takole gibanje prebivalstva:

Rodili so se: Luigina Maršeu, Giuliano Juretič, Ernest Redelonghi, Franko Šponkja an Roberto Zampino (rojen u Rimu)

Poročili so se: Lino Podorješčak z Marijo Čencič, Anton Rossi z Adelo Sturam, Angel Coradetti z Adelo Urbini, Jožef Pinoza s Paolion Cencič, Adelchi Cedernac z Andrejo Lesica, Celio Juretič z Almo Jerep an Ornello Facchin z Ester Saccu.

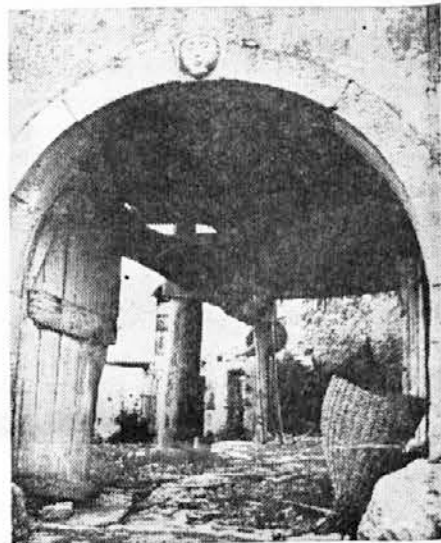
Priselili so se: Sante Mariuccini an Maria Čencič.

Izselili so se: Maria Juretič an Mario Capriolo.

Iz statistike je razvidno, de je šteu komun Podbonesec 31 oktobra 3.573 prebivalcev.

AVTOBUS NAJ BI VOZU BUJ POZNO

Komunska administracija je zaprosila inšpektorat za motorizacijo, de bi preložil vozni red autobusa, ki odpeje iz Vidma ob 13.05 an 17 uri. Po novem urniku bi imjel ljudje buojše zveze z viaki, ki parhajajo an odhajajo iz Vidma. Pa tud za študente an djelce bi biu buj komod novi vozni red.

MOTIV IZ AZLE

TAJPANA

DAN KANTJER OD DJELA TU PROSNIDE

Dan milijon an 800.000 lir so bli stancijani od gverna za dan kantjer od djela tu Prosnide. S to somo no če postrojiti cjesto, ki gre skuoz vas. An rjes Prosnid e mou zlo bizunjo tega djela.

No pravijo, ki tu zimi, no če postrojiti še cjesto, ki iz Subida na vodi tu na Prosnid an ki, kar to bo še to djelo nareto, autobusna linija Videm-Ahten-Malina na če beti raztegnjena fin to Prosnid. Takoviši naši Prosnijeni no če mjeti še oni njih komoditadi an no mar a volte njih živjenje to če beti buj olajšano. A djela no bi muorli začeti že anjelé, zak to je tu teli stagioni, ki so judje tudomah.

Še no drugo djelo to bi muorlo beti narato za olajšati živjenje judem te vasi. To to bi tjelo beti, de bi jim nardili te košči cjesto, ki na je veži s Mostom na Nadiži. To nje jušto, ki Prosnijeni no mejta narditi 40 kilometre po cjesti, če no majo uojo priti tu kumun.

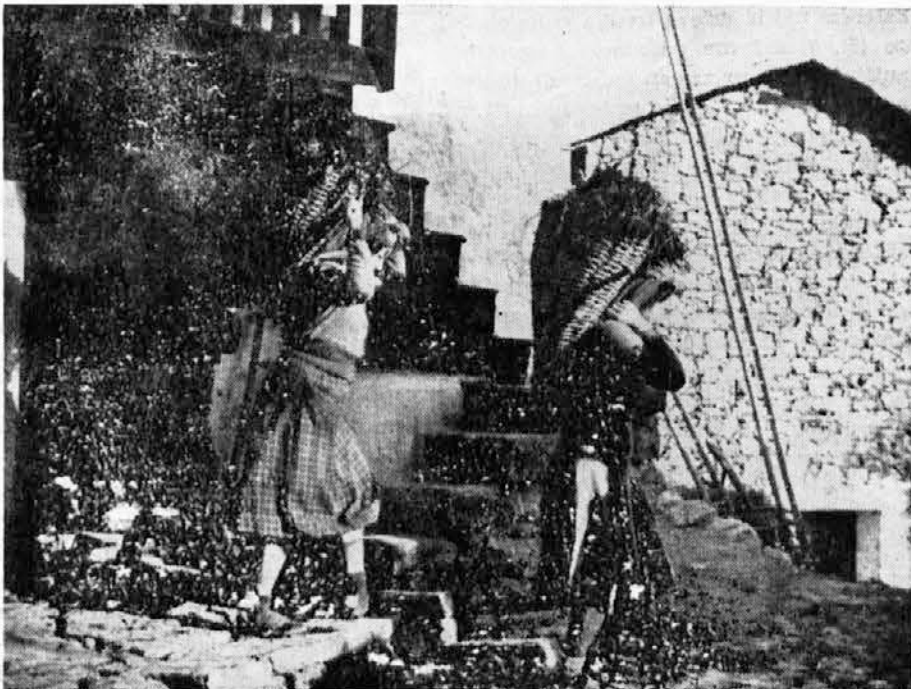
AUTOBUSNA LINIJA VIDEM-VISKORŠA

Dita, ki na ma autobus, ki o vozi iz Vidma tu naš komun, ne nardila domando za morjeti voziti usaki dan dvakrat iz Vidma tu Viskoršo. Šperajmo, ki no če akonsentiti tuo, ker ve mamo zlo bizunjo dvakratdnevne povezave z Vidmom. Zlo bizunjo to bi tjelo beti, ki na poj korjera usaki dan še tu Platišče, ker trikrat po tje dne to je maso malo, posebno še, če ve pensamo, ki to je dosti judi iz breginjskega kota, ki no hodijo tu naše kraje s obmejno propustnico.

CEDAD

NESREČA NE POCIVA

Friderik Batistič iz Podbonesca se je blizu Faganje ponesreču z motorjem. De bi prepreču trčenje se je preveč ognju an se zaletu u obcestni kamen. Par padcu si je nalomu rebra an udaru u desno nogo.

NJIVE SO PRAZNE in treba jih je pogno jiti.

Gnojenje sadnega drevja

Sedaj v pozni jeseni je najprimernejši čas za gnojenje sadnega drevja. To o pravilo, ki bi ga nihče ne smel opustiti, je za uspeh sadjarstva zelo važno, kajti brez rednega gnojenja ni mogoče pridelati lepega sadja. Tega pa večina naših sadjarjev ne upošteva. Posebno na slabem je v tem pogledu drevje, ki raste na travnikih. Drevje na parobku njiv dobi nekaj gnojila z njive. Sadno drevje pa potrebuje gnojila. Pomanjkanje gnojila je krivo, da so pri nas slabi pridelki sadja. Vsakdo mora uvideti, da brez rednega gnojenja sadnega drevja, ne moremo izboljšati sadjarstva in zato, ker je sedaj najprimernejši čas, ogledimo si nekaj navodil o pravilnem gnojenju sadnega drevja.

Namen gnojenja sadnega drevja je isti kakor pri drugih rastlinah, in sicer, da nadomestimo redilne snovi, ki jih je drevo izčrpalo iz zemlje in ki jih v dotični zemlji primanjkuje. Glavne snovi, ki jih sadno drevje potrebuje so: dušik, fosfor in kalij. Kalij in apno. Katere izmed navedenih snovi temu ali onemu drevesu najbolj primanjkuje, spoznamo lahko po naslednjih znakih:

Če primanjkuje dušika, raste drevo slabo in poganja kratke in gosto očesne ter malo rodovitne poganjke. Če pa je dušika v obilici, drevo dobro raste ter ima veliko in temnozeleno listje. Preveč dušika lahko tudi škodi, ker drevo, ki preveč močno raste, malo rodi. Tudi les slabo dozori, ker tako drevo preneha rasti.

Ako primanjkuje fosforne kisline, je listje majhno, a kljub temu lepo zeleno, sad pa je manj okusen in bolj kisel. Koščičasto sadje se začne zaradi pomanjkanja fosforne kisline sušiti in sad odpada.

Kalijeva gnojila: kalijeva sol in pa kalinit.

Apnena gnojila: živo in gašeno apno, lapor in pa cestni prah.

kanja fosforne kisline sušiti in sad odpada. Večkrat se posušijo cele veje, mnogokrat pa tudi celo drevo. Gnojenje z umetnimi gnojili, ki vsebujejo fosfor in kalij, v takem primeru gotovo pomaga. Pomanjkanje kalija spoznamo po listih, ki so kodrasti in nepravilne oblike in po odmiranju sicer krepkih poganjkov. Največ kalija potrebuje jablana, za tem češnja in drugo koščičasto sadje. Največje pomanjkanje kalija opazimo v pešeni zemlji.

Pomanjkanje apna pa opazimo po raznih znakih: (koščičasto sadje je preveč smolikavo).

S katerimi gnojili in kako je treba gnojiti sadnemu drevju.

1. Splošna gnojila so tista, ki vsebujejo v večji ali manjši količini vse prej navedene redilne snovi. Ta gnojila so: hlevski gnoj, gnojilnica, stranišni gnoj in kompost ali mešanec.

2. Umetna gnojila vsebujejo po eno ali največ dve redilni snovi. Ta gnojila so: Dušična gnojila: čilski soliter, žveplenokisli amoniak in apneni dušik.

Fosforna gnojila: Tomaževa žilindra in superfosfat.

Kalijeva gnojila: kalijeva sol in pa kalinit.

Apnena gnojila: živo in gašeno apno, lapor in pa cestni prah.

Vpliv mraza na vino

Mraz zelo ugodno vpliva na čiščenje vina. Racionalno kletarstvo dandanes opremlja kleti s hladilnimi napravami samo zato, da pospešijo čiščenje. Kdor pa nima hladilne naprave — in med te spadajo vsi naši vinogradniki — se lahko poslužuje naravnega hladilnega stroja, to je mrzle zime. Mraz ustavi vsako vrtnje in povzroči, da se pogrezne črslivina in tudi deli barvil, če niso tesno združena s kislinski vina. Mraz vedno strdi, tako da dobimo končno čisto in svetlo vino. S snovmi se obenem pogrezejo v vinu tudi različne glivice in mraz vpliva na vino kot neke vrste sterilizator (razkuževalno sredstvo).

Mraz pa ne vpliva na vino takoj ko odpremo kletna vrata, ker traja dolgo, preden prodre v notranjost sodov; zato pustimo okno ali vrata dolgo časa odprta.

Ali tudi vino pretakamo na hudem mrazu? S pretakanjem hočemo predvsem odstraniti drožje od vina, pa tudi vino prezračiti, to je združiti z vinom čim več kisika, ki je v zraku. Izkušnje in poskus pa pravijo, da se mrzlo vino izdatneje združi s kisikom kot pa toplo vino. Torej lahko pretakamo na hladnem zraku.

Ali se vino ne prehladi? Prehladi se lahko samo ono vino, ki ni prej dobro

prevrelo, ker mraz zadržuje delovanje vrelnih glivic. Vsak skrben kletar pa bo pazil, da vino dobro prevre v prvih tednih po trgatvi in zato bo tudi skrbel za tako toploto v kleti, ki je za vrenje najbolj primerna. Pozneje bo pustil, da vpliva mraz na vino in se ne bo bal, da se bo prehladilo, pač pa bo dosegel s tem čisto svetlo in stanovitno vino.

Povečajte trpežnost krompirja

Zmleto žgano apno (apneni prah) vleče nase vlago, torej suši, razkužuje in deluje proti gnitju. Krompir se drži mnogo bolje, če ga pri shranjevanju v kleti čim bolj enakomerno oprasite z apnom. Na 1 kvintal krompirja dajte približno pol kg apnenega prahu. Sploh je priporočljivo, če postavite čez zimo v klet zaboj z žganim apnom v obliki prahu ali v kosih, ker s tem ostane zrak suh. Za prašenje krompirja proti gnilobi priporočajo tudi karsan.

Razumljivo je, da morate kljub morebitnemu prašenju krompir ob dokončni shranitvi v klet temeljito prebrati in odstraniti vse, kar je mogoče nagnitega. Enako ravajte tudi s peso.

FRANCE BEVK:

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

Prvo poglavje

Kaplan Martin Čedermac je še dolgo strelal za orožnikoma, ki sta odhajala skozi vas; utonila sta med hišami in se zopet prikazala na ozkem, peščenem klanecu, ki se je vil med njivami in se ob tesni grapi spuščal v nizino do ceste. Stal je v vrstu za kaplanijo, na mahovitem zidu, ki ga je obraščalo nizko zeleno grmičje. Visoka, sloka postava mu je bila negibna, drobna glava mu je kot krčevito stisnjena, grozeča pest štrlela iz ozkega ovratnika, na drobno nagubanem obrazu se mu je izražala bolestna duševna nadetost.

Oči so ga zaščemale v svetlobi, v poletnem soncu, ki se je upiralo v zeleno polje; umaknil je pogled in zamišljal. Pomel si je veke in si nato segel v temne lase, ki so mu bili še močno osiveli nad sencl. Prekrižal je roke na hrbtu in se zagledal v noge, v prevelike čevlje, in nekaj časa tako ostal, kakor da trudoma razmišlja. Zdrznul se je in odšel po kamnitih stopnicah v kaplanijo.

Na malih vratih je stala Katina, njegova sestra. Ko ga je zagledala, je stopila v dvravnico, a se je takoj vrnila z naročjem polen.

»Kaj sta hotela orožnika?« ga je vprašala. »Ali je bilo kaj zaradi pridige in nauka?«

Čedermac jo je ostro premeril. Zenska radovednost! Zakaj se vrtka v njegove stvari? Zakaj ga spominja? Že tako je le stežka krotil vznemirjenost in srd, ki sta ga premagovala. In — kako to ve? Če ni prisluškovala danes ta dan — to je težko verjetno, ker laškega prida ne zna — tedaj je gotovo vlekla na ušesa prejšnji dan, ko ga je obiskal don Jeremija Morandini, kaplan v Sušju. Ako bi hotel, da izve »sa vas, bi ji povedal; pa bi najrajši še sam tega ne vedel. Sklenil je bil, da nikomur ne omeni, dokler dobera ne premisli in se do konca ne odloči, kaj bo storil. Tega pa še ni utegnil. Ves čas je premagoval razburjenje, ki mu je tielo v duši, ga s silo gasil, da bi lahko

Pranje finega perila

Med fino perilo štejemo perilo iz volne, umetne svile, perlon oziroma nylona in razne drobnarije, kot so nogavice, vrste, šal, ovratniki in podobno. Med te vrste perila spadajo tudi razni okrasni prtiči, zavese, preobleke za vrhne blazine in podobno.

Pred pranjem to perilo preberemo in denemo belo, svetlo in temno vsako posebej. Zelo umazano izločimo, ker ga tudi posebej peremo.

Pri novih, še nikoli pranih kosih preizkusimo pred pranjem obstojnost barve. Bolj skrit delček tkanine, ki pri nošenju ni viden, namočimo in malo pomencamo v milnici oziroma drugi pralni raztopini. Zmočen del zavijemo v čisto belo krpo in dobro stisnemo. Perilo, ki pri tem poskusu nalahno pobarva krpo, peremo posamič, tisto pa, ki zapusti močnejši barvni odtis, pa damo raje kemično čistiti.

Volnene stvari in tudi take, ki se pri pranju rade razvlečejo ali kkrčijo, pred pranjem zmerimo (širino, dolžino rane, dolžino rokavov itd.). Meri si zapišemo, ker nam bodo potrebne po pranju, da po njih ponovno izoblikujemo oblačilo po prvotnih merah, bodisi z ravnanjem ali likanjem.

S perila odstranimo pred pranjem gube, ki rjave ali ne prenesejo tople vode, razne sponke (pri steklenih in pasovih), odpravimo tudi drugobarvne obrobe, ki niso stalnih barv.

Finega perila ne namakamo, izjemo naredimo le pri zelo umazanih kosih, pa tudi pri teh naj ne traja namakanje dalj kot 15 minut.

Če vzamemo za pranje milne luske ali sintetično pralno sredstvo, jih oziroma ga dobro razpustimo v majhni količini vode, nato zlijemo raztopino v posodo z mlačno vodo, ki naj ima 30 do 35° C. Pri pranju s posameznimi sredstvi se moramo držati navodil, ki jih dobimo pri

nakupu, oziroma na zavitku. Pri tkaninah občutljivejših barv se odločimo raje za sintetično pralno sredstvo. Vodi damo nekoliko kisa. Vse oblačila iz nylona in perlon operemo, če je le mogoče, vsak dan. Pri belem perilu iz teh vlaken je lahko temperatura vode malo višja in sicer od 50 do 60° C.

Pri pranju ne smemo tkanin mencati, temveč le nalahko stiskati in premikati po vodi. Posebno umazana mesta namazemo ali potresemo s pralnim sredstvom, s katerim peremo. Volnene tkanine so za mencanje še posebno občutljive.

Perilo iz umetne svile je mokro zelo občutljivo; če ga pretremo ožemamo, se nam nitke rade pretrgajo.

Najprej operemo manj umazane in svetle kose, za njimi bolj umazane svetle, nato temnejše. Ko se pralna raztopina ne peni več, jo moramo premenjati.

Pisano perilo operemo hitro, ne dajemo ga na kup, temveč vsak kos zase.

Izpiramo v enako topli vodi, le zadnje so lahko hladne. Za tkanine občutljivejših barv dodamo vodi za izpiranje nekoliko kisa.

Občutljivejše tkanine zavijemo v čiste brisače in šele na pol suhe obesimo.

Oblčila iz tkanega nylona ali perlon obesimo kar mokra, ne da bi jih tudi nalahno stisnili. Tako ostanejo brez gub.

Preden perilo obesimo, se prepričajmo, če je vrv čista. Kose, kot so na primer bluze, srajce, najlepše posušimo na obešalih, ki jih prej obložimo s čistimi belimi krpami.

Volneno oblačilo uravnomo na položeni brisači v prvoten kraj in to po zaprtih merah. Nato ga zavijemo v brisačo in zvitek narahlo stisnemo, da izločimo čimveč vode. Pri večjih kosih to ponovimo s še eno suho brisačo. Tako naj kos leži tako dolgo, da se popolnoma posuši. Zrak mora tudi od spodaj do njega.

Koristni nasveti

Plesen z lesa odpravimo, če ga zribamo z razgretim kisom; s čevljev pa tako, da jih najprej odrgnemo s krtačo, nato pa namažemo z glicerinom.

Duh po tobaku v sobi odstranimo, če obesimo na steno mokro gobo, ki dim vsrkava.

Neprozorno bo postalo steklo, če ga namažete z mešanico iz navadne krede in mleka.

Če imate ozeblino na rokah in nogah, si ozeblino vsak večer kopajte nekaj minut v vroči in prav toliko časa v mrzli vodi; izmenična kopel naj traja okrog 20

minut. Po kopeli pa si ozeblino namažite s kafirnim oljem.

Zelesnih ponev ne smete snažiti z vodo in krpo, ker postanejo lepilne; najbolje je, da ponev segrejete, vržete vanjo pest soli in jo drgnete s časopisnim papirjem.

Sledove, ki jih pusti likalnik na perilu, lahko odstranite s 3% raztopino vodikovega peroksida.

Da bodo kozarci čisti, zadostuje, da jih operete v mlačni vodi in obrišete, ne da bi jih prej splaknili v mrzli vodi.

Prerezana čebula ostane več dni sveža in uporabna, če prerezano ploskev nama-

hladno premozglal in preudaril, a zdaj mu je nenaodoma prekipela nejevolja, kri mu je pognala v glavo.

»Kakšna pridiga? Kakšen nauk! Ali se ti sanja?« In ostro, s pogledom naravnost v njene oči: »Prisluškovala si!«

»Ne«, se je dekle plaho umaknilo.

Očitna laž, ki ga je še huje razkačila. »Kako pa veš?« je zvišal glas. »Kje pa si to izvedela?« Si pa že raznesla po vasi!

Sestra je vsa prepadena, kakor okamenela stala pred njim. Bila je slabotnega telesa, nekam otroška, da na pogled ni kazala štirideset let; sicer blede, malce pegasti obraz ji je živo zardel od rjavih las. Saj se je bala, da bo ošteta, a take jeze ni pričakovala; solze so ji stopile v oči.

»Kako bi raznesla?« je rekla skoraj tiho. »Saj včeraj in danes nisem stopila iz hiše... ni me bilo v vasi...«

»Le glej!« je rekel brat mirneje, a vendar grozeče. Izvedel bom. Le glej! Pojdi! Katina je stisnila ramena in odšla v kuhinjo.

Gospod Martin je sestro večkrat hudo prijel, a se mu je vselej že v naslednjem trenutku zasmilila. Tistega dne ga ni bila razburila ona, bila je le žrtev, nad katero je iztresel svojo nejevoljo... Z naglimi koraki je odšel v izbo.

Ta je bila prostorna, hladna, z dvema nizkima oknom, ki so ju zagrinjale čipkaste zavese. Pohištvo je bilo še isto, ki ga je bil ob novi maši prejel v dar; preprosto, skoraj siromašno, obrabljeno. Velika miza s stoli, lesen naslanjač z blazinami, stojala za knjige, v kotu mizica, med obema oknom pisalna miza. Vse nekam grolo, enostavno, te stene so bile bogate, prenatrpano pokrite s fotografijami in podobami. Posnetek Zadnje večerje Leonarda da Vincija; na beli svili z zlatimi nitmi uvezeno Sladko ime Jezus; podoba papeža Pija XI. Pod njim v slikem okviru panorama Vatikanskega mesta; pred leti jo je bil prinesel z romant v Rim. Povečana fotografija vojaka z drčnim obrazom, s savojskimi zvezdami na ovratniku in beršajerskim klobukom po strani. Kdaj pa kdaj se je z začudenjem zadržal v to podobno. To je bil on? Da, iste poteze, iste sive, nekam mežikajoče oči, resnobne, s šegavo vedrostjo v zenicah. Povečana podoba njegove matere: takisto droben obraz s sivimi očmi, isti izraz na ustnicah; izpod rute nad čelom ji gledajo s prečo razdeljeni lasje. Kako presenetljivo sta si bila podobna! Na mizici v kotu, ki je bila pogrnjena z vezanim belim prtikom, je stal kipec Matere božje. V drugem kotu je bil pritrtjen starinski križ z razpetim Kristusom. V

žemo z maslom.

Kakao se ne sprime v kepe, če ga pomešamo s sladkorno sipo preden ga vsujemo v mleko.

Meso pravkar zaklane živali je največkrat trdo; če ga nakapamo s limoninim sokom in oljem 10 minut preden ga denevmo v pečico, bo pečenka mehka in sočna.

Jajčni beljak lahko uporabimo kot lepilo, kadar lepimo papirnate etikete na steklo.

Zdravstveni količek

Tudi mlečne zobe je treba zdraviti

Res je, da mlečni zobje izpadejo, res pa je tudi, da povzročajo, kadar se pokvarijo hude bolečine, ki jih otrok zelo težko prenaša. Če že zaradi drugega ne, bi morala vsaka mati peljati svojega otroka k zobozdravniku zato, da mu prihrani bolečine, ki jih bolni zobje povzročajo. Razen tega pa je danes prav gotovo že vsakomur znano, da so pokvarjeni zobje pravo leglo bacilov, ki so nosilci vseh mogočih bolezni. Če torej nočemo, da bi se ti bacili širili iz otrokovih ust po vsem telesu, potem poskrbimo za to, da vsak nezdrav zob popravimo, pa tudi če je to mlečni zob.

Kako pripraviti otroka, da se ne bo bal zobozdravnika, je pa seveda naloga matere. Vsaka mati svojega otroka najbolje pozna ter bo vedela, s čim ga najlaže prepriča ter pripravi do tega, da bo prostovoljno in brez strahu šel k zobozdravniku.

Žvinoreja

Napajanje živine

»Ali je o tem sploh še mogoče razpravljati?« bo mogoče kdo začudeno dejal, »saj vodo živini pa vendar vsakdo zna dati!« Pa ni tako. Res je, da je čisto mehanično napajanje bolj ali manj enostavna stvar. Zadeva pa ni več tako enostavna za tistega, ki mora vsej živini, vsaki živali posebej znositi dan na dan po trikrat toliko in toliko težkih škafov vode. Tudi ni stvar enostavne glede vprašanja, če smo živini z našim napajanjem dali v resnici tisto množino vode, ki jo žival vsak dan potrebuje. Upoštevati moramo, da rabi srednje težka molznica pri suhi krmi približno 50 litrov pitne vode na dan. Če žival ne dobi zadosti vode, trpi prebava in vse presnavljanje in posledica tega je — manj mleka in slabše uspevanje.

Najbolj idealno bi torej bilo, da bi imeli že v vsakem hlevu ob jaslih samonapajalnike, ki omogočajo živini, da pije, kadar se ji zljubi in kadar je res žejna.

Nekateri se boje spuščati živino na prosto, češ, saj mi čisto ponori, ko pride ven, pa še nesreča bi se lahko zgodila. Tega se nikdar ne bojmo. Seveda, če je bila žival celo leto priklenjena k jaslim, pa jo nekega dne izpustimo, bo res skakala kot nora in se veselila prostosti, sonca in zraka. Če pa živino redno vsak dan ženete do korita, bo mirno in krotko hodila svojo pot. In čim daljša bo ta pot, tem bolj ji bo gibanje na prostem koristilo.

Črvojednem lesu je zevalo sto neusmiljenih vsekanih ran; glava je bila nagnjena, a veke niso bile zaprte; milosten, a hkrati obtožujoč pogled se je upiral naravnost v gledalca. Čedermac ga je bil našel pod cerkveno streho, ga rešil zapuščenosti in pozabe. Pred njim je v rdečem kozarcu noč in dan trepetala lučka.

Kadarkoli je gospod Martin stopil v sobo, ga je objel občutek miru in toplo domačnosti. Ta dan se ni mogel vdajati starim občutkom. Sedel se je v naslanjač in kakor vselej, kadar je bil hudo razburjen, je vzel tobačnico in njuhal. Četudi sta bili okni odprti in sta se v večerni sapi rahlo zgibali zavese, je v izbi še vedno ostal duh po tobaku. V pepelniku so ležali ogorki cigaret in vžigalnic. Besede, ki so bile tu izgovorjene pred kake pol ure, so še zmeraj visele v zraku in mu proti volji obnavljale spomine... Besede!

Da to je bilo tisto, kar mu je vznemirjalo dušo, ga navdajalo s skrbjo in jezo. Da bi se raztresel, je nežno pomislil na sestro. V kuhinji ždi in joče, nekaj dni se bo držala napeto in ne bo spregovorila. V tej samoti, v kateri je bil pogosto navezan zgolj na njeno družbo, mu je to zmerom hudo delo. Bil je starejši od nje,

za naše mlade bralce

Domovina potrebuje junakov

Kajkrat sem stal pri oknu in gledal dečke, ki so se sankali na brežičku Gradašnice proti vodi. Ne enkrat, mnogokrat so sanke zanesle dečka čez ro in — štrbunk — je pljusnil v vodo.

Mislite, da je zajokal in se cemeril, ko je lezel iz vode in je kar curljalo od nje-ga? Kaj še! Otrese se je kot kužek in se del spet na sanke. Mar mu je bilo, ko so mu hlačnice zmrzovale in pokale kot skorja. Jaz pa sem tiho pel tisto, kaj jo poznate: Najlepša je mladost!

Zakaj sem vam to povedal? Mar zato, da tudi vi smuknete s sankami vred v potok, morda celo v reko? Ne zato, celo svarim vas: nikar tako! Toda rečem zdaj: taki otroci so mi všeč, ker ne poznajo cemeravosti. Mladina, proč s cemeravostjo! Ni gršega, kot da se cmeriš za vsak prazen nič. Za trdo besedo že jok, za majhen udarec solze, za pravično svarilo doma ali v šoli kujanje in kujanje rlica. Fej te bodi! Pomnite: v življenje greste in skozi življenje morate. Kaj mislite, da boste vsako svojo bolečino utegnili pestovati kot deklica svojo punčko

in se cemeriti, da bi vas ljudje pomilovali? Nihče vas ne bo.

Kratka pravljica

Živel je človek, ki je imel dolg nos. Tri pedi je bil dolg njegov nos. Tisti človek s tri pedi dolgim nosom je nekoč pripovedoval storijo, tri pedi dolgo storijo. Pripovedoval jo je pa zadnji večer v letu, ko ga je bilo samo še tri pedi, preden se je steklo. Če ne bi pripovedoval človek s tri pedi dolgim nosom svoje tri pedi dolge storije prav zadnjega dne v letu, ko ga je bilo samo še za tri pedi, bi bila tudi moja pravljica daljša kakor tri pedi. Tako pa ne seže čez tri pedi. Armenska

Odgovornost

Učitelj razlaga otrokom pojem odgovornosti.

»Janezek, povej kak primer, ki nam bo pokazal, kaj je to odgovornost.«

Janezek vstane in za trenutek pomisli: »No, če bi se pri mojih hlačah potrgali vsi gumbi razen enega, potem bi moral ta prevzeti vso odgovornost.«

Nekoč v jeseni pride k meni v ordinacijo starček. Ima zelen frak in okoli vratu rdečo ruto, pa stoka, kašlja in kiha, vzdihuje in noslja: Gospod dohtar, ujel sem prehlad ali nahod. Tukajle mi piska in tukajle me bode, v križu me boli, v sklepih me trga, kašljam, da bi se skoro raztrgal in nahod imam kakor tram. Prosil bi za zdravilo.«

Preiščem ga in pravim: »Očka, to je revma. Dam vam tole mazilo, animentum je, da boste vedeli, pa to še ni vse. Morate biti na toplem in suhem, razumete?«

»Razumem,« je mrmral starček. »Toda s tem suhim in toplim, mladi gospod, ne bo nič.«

»Zakaj ne?« ga vprašam.

»I no,« pravi dedec, »ker sem povodni mož, gospod dohtar. Kako pa naj bom v vodi na suhem in toplim? Saj si moram celo nos brisati z vodno gladino, v vodi spim in z vodo se pokrivam. Šele zdaj na starost sem si dal v posteljo mehko

namesto trde, da bi bolj lahko ležal. Ampak s tistim suhim in toplim bo težko, kajne?«

»Nič ne pomaga, dedek,« pravim, »v mrzli vodi bo vaš revmatizem čedalje hujši. Saj veste, stare kosti hočejo toploto. Koliko pa ste pravzaprav stari, gospod povodni mož?«

»Jeje,« je godrnjal povodni mož, »gospod dohtar, tukaj sem že iz poganskih časov — že kakih tisoč let in morda še več. Da, to so leta!«

»Torej vidite,« sem mu rekel, »v tej starosti se morate držati peči. Čakajte, na nekaj sem se spomnil! Ali ste že kdaj

slisali o vročih vrelih?«

»Slisal sem,« je brbljal stari povodni mož. »Ampak tu jih ni.«

»Tu ne,« pravim, »so pa v Toplicah in v Pištanjih in še kje drugje, le da so globoko pod zemljo. In ti vroči vreli, da boste vedeli, so kakor nalašč ustvarjeni za stare in revmatične povodne može. Vi se kar v takem, vročem vrelec naselite kot povodni mož in si boste hkrati zdravili revmo.«

»Hm, hm,« je bil v zadregi starček, »pa kaj mora delati tak povodni mož?«

»Ne dosti,« pravim, »mora samo neprenehoma vleči toplo vodo iz notranjosti zemlje navzgor, da bi se ne ohladila. In preostanek tople vode pušča na površino zemlje. To je vse.«

»To bi že šlo,« je zamrmral povodni mož. »Poiščem kak vrelec. Hvala lepa, gospod dohtar.« In odšel je iz ordinacije samo lužica na tleh je po njem ostala.

In glejte, dragi otroci, tale povodni mož je bil pameten in je ubogal, naselil se je na Slovaškem v toplem vrelec in zdaj vlačil iz globin zemlje toliko vrele vode, da je na tistem kraju večni topli vrelec. In tam se kopljejo ljudje in si zdravijo revmo. Iz vsega sveta se hodijo tja zdraviti.

Karel Capek

Hudournik in njegov Lisko

Hudournik je učen človek. Star je že, a še vedno piše povesti in dogodivščine, ki jih radi prebiramo. Da bi si oddahnil od dela in skrbi, si je sestavil visoko v gorah majhno bajtico, ki jo je imenoval Murko. Zakaj Murko? Ker rastejo po gorskih sončnih pašnikih lepi, temnordeči cvetovi, murke.

Da bi ne bil tako sam v bajtici, je vzel s seboj psa Liska. Lisko je bister in premeten, da malo takih. Kar dobra prijateljca sta bila z gospodarjem, čeprav mu je marsikdaj katero zagodel.

Takole pripoveduje Hudournik o svojem Lisku.

Odšel je na potep. Odločil se je, ga pogleda k Maruši, ki je stanovala ne daleč od Murke v pastirski koči. Potomi je srečal zelenega kuščarja, ustrašil se ga je, da je kar odskočil.

Prišel je do koče. Stopil je s prvimi nogami na prag in pogledal po Maruši. Ni je bilo. Posedel je za hip na pragu in jo čakal. Ni je bilo.

Pa se je naredil kar domačega. Šel je v kočo. Na mizi je stal lonček. Od njega je prihajal prijeten vonj.

Lisko skoči na klop. Vonj je bil še lepši in ga je vabil in vabil. Lisko je še enkrat pogledal po Maruši. Ne duha ne sluha o njej. Drzno je poskočil na mizo in vtaknil nos v lonček.

»Presneta reč, ričet je v njem in iz ri-

četa gleda kos svinjskega mesa!«

Lisko se je spomnil, da mu je Hudournik strogo prepovedal na mizo. Zapekla ga je vest; kljub hudi skušnjavi je začel omahovati. Tedaj se mu je zdelo, da je nekaj zaropotalo. Prestrašen je skočil z mize, sedel hinavsko nedolžno na prag in čakal. Nikogar ni bilo. Kar stresalo ga je od slasti in poželenja. Pogledal je na mizo, a se je premagal. Skočil je čez prag in obšel kočo. A se je spet vrnil. Mik mesa v lončku je bil prehud. Lisko je v boju s skušnjo omagal. Skočil je na klop, s klopi na mizo in takoj vtaknil gobček v lonec. Todi lonec je bil na vrhu zelo ozek. Lisko ni dosegel mesa. Samo nos je vtaknil v ričet. »Kar je, je, sedaj moram do mesa!«

S hudim sunkom je poimil glavo v lonec; kar zabolelo ga je, ko je potiskal rob lonca čez ušesa. Hitro je pograbil meso in dvignil glavo. Todi smola smolnata! Glava ni hotela iz lonca — z glavo vred je dvignil tudi lonec. Zastonj je otreasal z glavo, da mu je ričet brizgal v oči in ušesa.

Tedaj pa zaropota pred kočo. Maruša je vrgla ob tla butaro suhljadi in stopila na prag.

»Le počakaj me, tat pasji!« je zakričala in pograbila šibo ob vratih. Začela je tepežkati Liska, ki se je obupan po-

gnal z loncem na glavi na tla. Nič ni videl in se je zato zaletaval na vse plati. Maruša pa je mlatila, kamor je padlo, dokler se ni Lisko zaletel v steno s tako silo, da se je lonec razbil in se je vsebina pocedila po koči. Lisko je imel vse zapacane oči, a vrata je vendarle našel. Pobegnil je skoznje, kar je sapa dala, in na pragu ujel še zadnjo na svojo dlako. Niti zacvilil ni, ko je dirjal čez drn in strn proti Murki. Ko je bil dosti daleč od pastirske koče, se je ustavil na majhni trati. Začel se je umivati, brisati glavo ob zelena tla, se valjati po hrbtu, ki ga je tako skelel od šibe. Ko se je za silo ocedil, se je prav počasi tihotapil z nesrečnega potepa proti domu. Hudournik je cepil drva in niti opazil, da je odšel in da se je vrnil.

Lisko je bil vesel, da jo je pri vsej nesreči vsaj doma tako srečno izvozil.

Ko je sonce zahajalo, je Hudournik spravil sekuro, vzel kanglico za mleko in povabil Liska, da gresta. Lisko je šel, toda za gospodarjem, ne pred njim kakor sicer. Ko sta se približala koči, je Lisko neopaženo zaostal in od daleč gledal, kaj bo.

Maruša je Hudourniku vse razodela in kljub nejevolji se je dobra žena smejala, češ take komedije pa še ne.

F. Finžgar

IZBIRČNOST

Mati postavi nekega dne obed na mizo. Bila je sklada ričeta. Ker so vsi zajemali iz ene sklade, je oče zame, najmanjšega, umislil lesno skodelico. Lončeni sem že dve razbil. Kaj me je pičilo tisti dan,

Oče me ni niti pogledal. Samo mirno je rekel: »Saj ti ga ni treba jesti!« res ne vem. Rekel sem: »Ričeta ne bom jedel.«

Družina je mirno zajemala dalje. Milo

sem se včasih ozrl na mater s tihim upanjem na kak priboljšek. A nihče se za to ni zmenil. Jaz, mlada trma, sem se zakrknil in se igral z leseno žlico.

Obeda konec, in vsi so šli takoj na delo. Oče pa je vzel mojo skodelico z ričetom in jo postavil na gorko peč. Smukal sem se krog peči, šel v kuhinjo, se vrnil in potem zlezal na peč. Ob dveh po obedu je začel lačni želodeček klicati. Zlezem z zapečka in stopim do očeta, ki je šival pri mizi ter ga lepo poprosim kruha.

Oče me mirno pogleda: »Lej si ga no, saj še kosil nisi, pa že hočeš malico. Malica pride popoldne po obedu.«

Spet sem šel ven in skušal ujeti mater. Nič se ni ulegla pogovarjati z menoj. Zlezem sem obupan na peč. Mojega kujanja je bilo dovolj. Segel sem po skledici in jo pogledal do zadnje drobtinice. Poprosil sem kruha in ga tudi dobil debelo rezino.

F. Finžgar

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

mного starejši, njen duhovni oče tako-rekoč, ponavadi je naglo sprevidel svojo prenapetost, se prvi vdal in jo nagovoril z lepo besedo. Tudi zdaj mu je že žal ostrega nastopa; hotel se je dvigniti in stopiti k nji, a je obsedel.

Ponjhal je znova, nato mu je roka kot mrtva obležala na kolenu. Pozabil je na Katino, obšla ga je nova nejevolja, nova tegoba. Naj je storil karkoli, ni se ji mogel izogniti. Ozrl se je na stenski koledar. Sobota! Srh ga je spreletel po hrbtu.

Dvignil se je, da bi odšel po izbi, a se je za nekaj trenutkov ustavil pred Križanin in se zagledal v Njegove bridke rane. In se je znova z vzdihom sesedel na naslanjač. Pri duši mu je bilo težko, tako težko, kakor še nikoli v življenju, obhajal ga je nemir, ki ni obetal nič dobrega. Sprva je hotel zadevo s posmehom potisniti v ozadje, jo pokriti z omalovaževanjem, a se mu ni posrečilo. Rasla je grozeča, ga pekla kot rana, da se je zdržal v mislih.

Naslonil se je na blazino, napol legel, kakor da se ves pogreza v svojo notranjost. S sklonjeno glavo, izpod čela je opazil, kako je Katina šla mimo oken in se takoj zopet vrnila. Na zastorih se je odražala senca latnika pred hišo; na stenah so se igrali žarki sonca, ki se je

pogrezalo v zaton. Vse to se mu je le rahlo, mimogrede dotaknilo zavesti; pred očmi so mu plavali drugačni prizori.

Prejšnji dan, pred večerom, ko se je bil vrnil z obiska pri svoji bolni materi, je našel v izbi dona Jeremijo; čakal ga je ob kozarcu vina. Petdesetletnik, širokega obraza, gostih črnih las, ki so mu le počasi siveli. Dolgo vrsto let sta si bila soseda, postala sta si dobra prijateljca. Kaj ga je prignalo prav ta dan, na petek, ko ve, da se Čedermac mudi pri svoji materi in se včasih vrača šele pozno na večer?

Don Morandini je bil resen človek, a take čudi, da je še Jobova sporočila pri-nášal z nasmehom. Gospod Martin ga je pogledal v vedre oči, ki niso mogle skriti nemira; zaslučil je nekaj hudega. »Buona sera, carissimo!« Pozdravila sta se v štirih jezikih; kadar ni šlo za filozofske razgovore, sta govorila slovenski. Don Jeremija, po rodu Furlan, je prva leta tako hotel. »Da se pričim jezika; kako bom sicer pasel duše?« pozneje je pri tem ostalo. Besede je izgovarjal nekam trdo, okorno, a sicer, brez barve narečja.

Dober večer, dragi!

Kaj je novega? Mnogo je novega. Hudodo? Seveda je hudo... Kaplan iz Sušja se smehljaj, kakor da pripoveduje nedolžen dovtip, ki ga je zasolil z nasmehom. Bilo je razumljivo, da ga ni tako globoko ranilo kot njega; ne v srce, ne v sto korenin, ki so ga prepletale, le v eno — v čut za pravičnost, v skrb za versko vzgojo. In vendar ni nič olepšaval, ko mu je povedal; govoril je odkrito, ni ljubil ovinkov, resnici je rad gledal naravnost v obraz. Pridiga in krščanski nauk odpravljen; to se pravi: odpravljen v jeziku, ki ga razumejo verniki. Za zdaj! Za zdaj? Kaj hoče še več? In tedaj se je zgodilo nekaj, česar don Jeremija ni pričakoval. Čedermacu je tako čudno stopilo v dušo, bilo mu je tako strašno, tako smešno in žalostno obenem, da se je zasmeljal. Pa se je takoj zresnil in se zgrozil, se pretrašil svojega smeja, kakor da mu je ušel pred oltarjem. Tresoč se po vsem telesu je odšel po izbi, zapeklo ga je v oči.

Še ni verjel, ni mogel verjeti. Koliko besed so bili že raznesli, a so se pozneje izkazale za praznice. Saj to ni mogoče! Saj to ni res! Kje pa je izvedel? Don Jeremija se je le prizanesljivo nasmejal in skomizgnil z rameni. Bil je v zadregi, izpil je vino iz kozarca in bridko zresnjen nagnil glavo. Čedermac ga je

gledal. Da, bil je veder človek, a neumnih šal ni nikoli zbijal. Sin premožnih in uglednih staršev, nadarjen in spoštovan; kdaj že bi bil lahko dobil bogato župnijo. Pa se je zakopal v tiste gore, vzljudil kraj in ljudi. Imel je mnogo prijateljev, odlične zveze, na uho mu je prišlo marsikaj, o čemer se drugim še sanjalo ni...

Noč, v kateri se je Martin Čedermac dolgo brez spanca premetaval po postelji. Še je upal, še zmeraj je upal, a vendar se mu je grenka slutnja tako oklenila sprva, da ga je skelelo. Da, saj so bili pozikusi že pred leti, a tedaj ga ni bilo tako zadelo... V medli svetlobi, ki je padala skozi okna, je lovil tolažeče misli, a so se mu hudobno izmikale. Priljučkoval je rahlemu šumu dreves, se pogrezal v zmedene občutke, ki so ga divje zasipale. Morandinijeve besede so mu zdaj pa zdaj pobledele, zazdele so se mu smešne, a so mu znova vstajale v zavest in ga grozeče grabile za grlo. Neurje! Kdo more prerokovati, kako bo po nevihti? »Bog nebeški, usmili se nas!« Med molitvijo je zaspal... Popoldne, ko se je že zamotil z vsakdanjostjo in si vse slikal v rožnatih barvah, sta prišla orožnika...

Spomin na prizor, ki se je odigral v tej izbi pred pol ure, morda pred uro, ga je zbodel, da se je naglo dvignil in od-

šel do vrat. Obstal je, pogled mu je objel Križanega v kotu, Mater božjo pod steklom, podoba papeža Pija XI.; nato so se mu oči uprle na ogorke cigaret, na stoličico, ki je bila še zmerom odmaknjena. Bog je bil z ostro črto ločil značaje narodov; Čedermac je v dolgih letih dobrega spoznal svoje sosede, znal je z njimi ravnati. Globok poklon, četudi je ogenj v srcu in se za nasmehom skrivajo najstrupenejšie besede. Izvršilo se je čisto uradno, suho, kratko, a s prirojeno vladnostjo, kakor da ne gre za poseganje v božje in človeške pravice. Z vsa silo je moral zatajevati svojo surovo hribovsko odkritost, krotiti srce in nepopisna čustva, ki so ga razganjala. Z vladnim nasmehom, ki ga je smrtno utrujal, je odklonil podpis; odločitev, ki bi jo moral pojasniti, pa je pojasniti ni mogel ne smel. Pač, ječljaj je, da se more v takih stvareh pokoriti le cerkveni oblasti; ako mu ukaže cerkvena oblast, ne bo ugovarjal...

Pridržana nejevolja ga je zastrupljala kot pridržana žalost... Zdaj, ko je znova podoživel ves prizor in je bil sam s seboj, je tako divje zakipelo v njem, da je zgrabil knjigo, ki je ležala na mizi in jo srdito treščil ob pod. Izmenada se je zavedel in hlastno stopil po izbi.

(Se nadaljuje)